तृव्यं शात्रवम् युवादिबाह्वादे [पा° ५.१.१३०] अण् विशिष्टं भ्रातृव्यम् महद्वैरम् तदद्भिः सह अग्नेर्यथा भवति तथा सोऽतिहरन्नध्वर्युः कुर्यादित्यर्थः । यत्र कर्मण्यस्य प्रणयनपात्रस्य सम्बन्धिनीरप उपस्पृशत्यृत्विग्यजमानाः तत्रोपस्पर्शनमग्नौ भ्रातृव्यं शत्रुमुदकलक्षणं वर्धयेदुत्तेजयेत । अतिहरणस्य वैरकरणसंबन्धार्थः प्रथमोऽनुवादः चरमस्तु भ्रातृव्यवर्धनसमर्थनार्थ इत्यपौनरुक्त्यम् ॥ संप्रति सम्यक् ॥२१॥ प्रणीताप्रणयनानन्तरं परिस्तरणं पात्रासादनं चाहाथेति ॥ विराजश्छन्दसोऽक्षरेषु दशत्वमस्ति । प्रथमश्च यज्ञो ज्योतिष्टोमः एष वाव प्रथमो यज्ञो यज्ञानां यज्ज्योतिष्टोम इति श्रुतेः तत्र च नवत्युत्तरशतसंख्याका स्तोत्रियाः तास्त्वेकोनविंशतिसंख्यया विभज्यमानासु दश लभ्यन्तऽइत्यस्ति तत्रापि दशसंख्या अतो दशसंख्यायोगाद्विराड्यज्ञयोरेकत्वादिह दशसंख्यासंपत्त्या विराडात्मको यज्ञ इह साकल्येन संपादितो भवति ॥ रभ राभस्ये राभस्यं कार्योपक्रमः किमपि कार्यं कर्तुमुपक्रमेते ॥२२॥ १ ॥१॥

आदानं हविर्निर्वापार्थम् यज्ञाय हि तदादानम् इज्यतेऽनेनेति यज्ञो हविः तदिह निर्वापकाले व्रीहिरूपम् तदग्निहोत्रहवण्या शूर्पे निर्वपन्वेवेष्टीव परिवेषणं करोतीव विष्ल व्याप्तौ निज्ञां त्रयाणां गुणः श्लाविति [पा° ७.४.७५.] अभ्यासस्य गुणः ॥१॥ वाङ्नियमे हि चित्तविक्षिप्तहेतोर्वाग्व्यवहारस्याभावात्तदैकाग्र्ये सति अविकलो यज्ञो यतः संपद्यते । क्षुभेरुदात्तोपदेशत्वेऽप्यागमानुशासनस्यानित्यत्वादिडभावः क्षुब्धस्वान्तेति [पा° ७.२.१८.] ज्ञापकात्क्षुब्ध इति निपातितम् ॥ शूर्पं चाग्निहोत्रहवणीं च प्रतपति ॥२॥ नाशयन्तीति नाष्ट्रा आसुर्यः प्रजाः । तत्तेन तपनेन यज्ञमुखाद्यज्ञप्रारम्भात् एतदिति क्रियाविशेषणम् ॥३॥ शूर्पप्रतपनानन्तरमुर्विति मन्त्रेण हविर्निर्वापार्थं शकटसमीपं प्रगच्छेत् ॥ यथा वृक्षो मूलैः पृथिवीमनुप्रविष्टस्तिष्ठत्येव न गच्छति यथा व्याघ्रादिरभितः पाशाभ्यां बद्धा म्रियमाणः नैवं पुरुषो मूलवान्नाप्युभयतः केनचित्संसर्गिणा प्रतिबद्धः किं तु परिच्छिन्नः प्रतिबन्धकासंसृष्टः सन्नन्तरिक्षे विश्रम्भं चरति तथैव निर्वप्स्यमानहविरादानार्थं रक्षोऽप्युक्तविशेषणविशिष्टं सत्वं निर्वप्स्यन्तं पुरुषमनुगच्छेत् अतस्तदेतत्पुरुषेण गम्यमानमन्तरिक्षं ब्रह्मणा उर्वित्येनेनैव मन्त्रेणानाष्ट्रं हिंसाकरहितमत एवाभयं कुरुते । उरु विस्तीर्णं प्रतिबन्धकरक्षोलक्षणमूर्तद्रव्यविरहादिति हि मन्त्रार्थः ॥४॥ अनस एव न शालायाः सकाशाद्ग्रहणे कारणमाह स इति । अन एव हि प्रथमं धान्यस्याधिकरणम् अनसः सकाशान्नीयमानं धान्यं पश्चादेव किं ततः पक्वालं (यक्वालं!) एतत (B. पतते A. C.!!) शालागतं भवति शालाशब्दाच्छान्दसत्वेन छस्य विकल्पितत्वादण् ॥ यदग्रे गृहप्रवेशात्प्रागनसि स्थितमत एव गृहिणामाशय अनुपहतं तदेव यज्ञसाधनं करवाणीति ॥५॥ बहोर्भावो भूमा । अनोवाह्यमनसा वोढुमर्हम् ॥६॥ वैशब्दस्तस्य विधिश्रुतिसिद्धं यज्ञसाधनत्वं स्तोतुं स्मारयति । न केवलं श्रुतिसिद्धं तस्य तत्साधनत्वम् प्रत्यक्षादिप्रमाणैरपि तस्य साधनत्वं सिद्धमित्याह यज्ञो हीति (see १.१.१७.) । यस्मादनस एव ग्रहणं तस्माद्ग्रहणमन्त्रा धूरसीत्यादय अनोऽवयवलिङ्गा दृश्यन्ते न पुनः कोष्ठगतस्य कुम्भीगतस्य वा धान्यस्य कुम्भीशब्दस्तन्निष्ठं धान्यं लक्षयति ॥ ऋषिमतमाह भस्त्राया इति । षष्ठ्यर्थे चतुर्थी । तस्मिन्पक्षे भस्त्रायाः के मन्त्रा इत्याह तद्वृषीनिति । उस्त्वर्थे । तदा तु तान्येव यज्ञभस्त्रायाः प्रतिपादिकानि स्युरिति हे भस्त्रे या त्वं धूरसि इत्येव भस्त्रापक्षे विशेषः । यानि यजूंषि प्रकृतावनस्यासन् तान्येव भस्त्रायामपि स्युः । निर्ममे [°मे AC.] अनुतिष्ठानि ॥७॥